ISNN 3030-3907

2026/4
VOLUME 4

DEVELOPMENT OF SCIENCE

ILMIY JURNAL



Development of science

Ilmiy jurnal

2026/4 VOLUME 4

ISSN 3030 -3907

Ilmiy jurnal OAK rayosatining 2024 yil 27 sentabrdagi 361-son qaroriga asosan 02.00.00 kimyo fanlari hamda 2025 yil 12 fevral 367- son qaroriga asosan 05.00.00 texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR:
Temirov Alisher Hoshim o‘g‘li – texnika fanlari falsafa doktori (PhD),Dotsent.
TAHRIRIYAT KENGASH RAISI:
Fozilov Sadriddin Fayzullayevich – texnika fanlari doktori, professor
TAHRIRIYAT KENGASH A’ZOLARI

TEXNIKA FANLARI/ TECHNICAL SCIENCES/ ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Bozorov G‘ayrat Rashidovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Abdurahmonov Olim Rustamovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Adizov Bobur Zamirovich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, professor
Hayitov Ruslan Rustamjonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Jumayev Qayum Karimovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Berdiyev Dorob Murodovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor
Maxmudov Rafiq Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Tilloyev Lochin Ismatilloyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Raxmonov Qahramon Sanakulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Barakayev Nusratullo Rajabovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor.
Jo‘rayev Xayrullo Fayziyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Panoyev Erali Rajabboyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Ataullayev Sherzod Nabiullyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Malik Negmurodovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Axmedova Ozoda Bahronovna
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti.
Safarov Bahri Jumayevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Xaydarov Axtam Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Safarov Jasur Alijon o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Асадова Раъно Дилмуратовна
Тошкент Давлат техника университети доценти

KIMYO FANLARI/ CHEMICAL SCIENCES/ ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Axmedov Voxid Nizomovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Umarov Baqo Bafoyevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Kodirov Abduaxad Abduraximovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Qurbonov Mingniqul Jumagulovich
Qarshi davlat Universiteti, dotsent
Turemuratov Sharibay Naurizbaevich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Qoraqalpog‘iston bo‘limi Bosh ilmiy kotibi, professor
Tursunov Kaxor Shonazarovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Do‘stov Hamro
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Panoyev Nodir Shavkatovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Olimov Bobur Bahodir o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Kasimov Sherzod Abduazimovich
Termiz Davlat Universiteti, professor.
Aliqulov Rustam Valiyevich
Termiz Davlat Universiteti, professor
Tropov Xamza Tursunovich
Samarqand Davlat Universiteti, professor

IQTISODIYOT FANLARI/ ECONOMICS/ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Nizamov Aslitdin Badreddinovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Boboyev Akmal Choriyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Ergashxojayeva Shaxnoza Djasurovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Saidaxmedova Nodira Ilxomovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Muxsinov Bekzod Toxirovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shakarov Qulmat Ashirovich
Renessans ta'lim universiteti,dotsent.
Jumaeva Zulfiya Qayumovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Norova Salomat Yusupovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Avezova Shaxnoza Maxmudjonovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Jalilov Jamshid G‘anijonovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, dotsent
Xasanova Gulruh Djumanazarovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

PEDAGOGIKA FANLARI/ PEDAGOGICAL SCIENCES / ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Siddiqova Sadoqat G‘afforovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Zoyirov Erkin Xalilovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, DSc, professor
Gaffarov Feruz Hasanovich
Puchon Universiteti, *professor*
Ruziyev Davron Yuldashevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Muradova Firuza Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Yunusova Gulandon Samiyevna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
To‘xtayeva Zebo Sharifovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Navro‘zova Gulchixra Nigmatovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Uzoqova Laylo Polvonovna
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.
To‘raqulova Marjona Qiyom qizi
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Muradova Zarina Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Sanjar Aslonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shodiyev Jahongir Jo‘raqulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent
Gaffarov Laziz Hasanovich
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.

Tahririyat a’zolarning to‘liq ro‘yxati jurnalning www.devos.uz saytida keltirilgan.

Tahririyat hay’ati a’zolarining tarkibini o‘zgartirish hamda qo‘shimcha kiritish yoki tahririyat a’zoligidan chiqarish bosh muharrir tomonidan amalga oshiriladi.

ISSN 3030-3907

Development of science ilmiy jurnali 2024 yil 15 aprel kuni №256445 sonli guvohnoma bilan Davlat ro‘yxatidan o‘tgan.

To‘plam elektron ko‘rinishda (pdf formatida) mualliflarga taqdim etiladi. To‘plamga kiritiladigan maqolalarning mazmuni, ulardagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligiga hamda har qanday fikr - mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas’ul hisoblanadilar. Talablarga javob bermaydigan maqolalar to‘plamga kiritilmaydi. Tashkiliy qo‘mita maqola matnini qisqartirish, qisman tuzatish kiritish, seksiyalarga joylashtirish huquqiga ega.

ISSN 3030-3907

BAXT KONSEPTINING LINGVOMADANIY MOHIYATI VA NAZARIY ASOSLARI

Sodiqova Muazzamkhon Sanjarbek qizi
Andijon davlat chet tillari institute Qiyosiy tilshunoslik , lingvistik tarjimashunoslik yónalishi 1-kurs magistranti
E-mail: muazzamsodikova1@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek tillarida “baxt” konseptining lingvomadaniy xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Insonlarning ijtimoiy kelib chiqishi, madaniy konteksti va mentalitetiga qarab “baxt” tushunchasining semantik va konseptual mazmuni qanday shakllanishi yetakchi olimlar qarashlari asosida yoritiladi. Tadqiqotda badiiy matnlar konseptual tahlilning asosiy manbasi sifatida xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: baxt konsepti, lingvomadaniyat, konseptual tahlil, madaniyatlararo tafovut, happiness, mentalitet.

Abstract. This article provides comparative analysis of the linguocultural features of the concept of “happiness” in the English and Uzbek languages. It examines how the semantic and conceptual content of “happiness” is shaped depending on individuals’ social background, cultural context, and mentality, drawing on the views of leading scholars. Literary texts serve as the primary source for the conceptual analysis in this study.

Keywords: concept of happiness, linguoculture, conceptual analysis, intercultural differences, happiness, mentality

Аннотация. В данной статье проводится сравнительный анализ лингвокультурных особенностей концепта «счастье» в английском и узбекском языках. Рассматривается, каким образом семантическое и концептуальное содержание понятия «счастье» формируется в зависимости от социального происхождения, культурного контекста и менталитета человека на основе взглядов ведущих учёных. В качестве основного источника концептуального анализа используются художественные тексты.

Ключевые слова: концепт счастья, лингвокультура, концептуальный анализ, межкультурные различия, happiness, менталитет

KIRISH.

Zamonaviy lingvokulturologiyada konsept tushunchasi til va tafakkur o‘rtasidagi o‘zaro aloqani o‘rganishda markaziy o‘rin egallaydi. Xususan, “baxt” konsepti insoniyat tafakkurida universal hodisa bo‘lishiga qaramay, turli madaniyatlarda turlicha talqin etiladi.

Anna Wierzbickaning lingvistik konsepsiyasi Natural Semantic Metalanguage (NSM) — ya’ni “tabiiy semantik metatil” nazariyasiga asoslanadi.

ISSN 3030-3907

Ushbu yondashuvga ko‘ra, barcha tillarda mavjud bo‘lgan murakkab tushunchalar (masalan, “baxt”, “qayg‘u”, “sevgi”) eng sodda, universal semantik birliklar yordamida izohlanishi mumkin.

Wierzbicka fikricha, har bir til o‘ziga xos madaniy tajribani ifodalasa-da, inson tafakkurida umumiy “semantik yadrolar” mavjud bo‘lib, ular barcha tillar uchun universaldir. Shu nuqtai nazardan, “happiness” yoki “baxt” tushunchasi ham universal his-tuyg‘u sifatida mavjud bo‘lsa-da, uning ifodalanish shakli madaniyatga qarab o‘zgaradi.

Uning nazariyasida muhim g‘oya shundan iboratki, his-tuyg‘ular til orqali nafaqat ifodalanadi, balki madaniy jihatdan shakllantiriladi ham. Ya’ni, inson “baxt”ni qanday tushunishi uning tilida mavjud bo‘lgan semantik strukturalar bilan bevosita bog‘liq.

Masalan, ingliz tilida “happiness” ko‘pincha:

- “I want something good to happen”
- “I feel good because something good happened”

kabi individual tajriba orqali izohlanadi. Bu holat ingliz madaniyatida baxtning shaxsiy va ichki psixologik holat sifatida qabul qilinishini ko‘rsatadi.

O‘zbek tilida esa “baxt” konsepti ko‘proq:

- “Baxt topdim”
- “Baxtimizga shukr”

kabi ifodalarda uchraydi va bu yerda baxt ko‘pincha taqdir, tashqi omil yoki ilohiy ne’mat sifatida talqin qilinadi.

George Lakoff va Mark Johnson tomonidan ishlab chiqilgan konseptual metafora nazariyasi zamonaviy kognitiv lingvistikaning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ularning fikricha, inson tafakkuri abstrakt tushunchalarni (jumladan, “baxt”ni) to‘g‘ridan-to‘g‘ri emas, balki konkret tajriba asosidagi metaforalar orqali anglaydi.

Mazkur nazariyaga ko‘ra, metafora faqat badiiy ifoda vositasi emas, balki tafakkur mexanizmi hisoblanadi. Ya’ni, inson dunyoni tushunishda abstrakt tushunchalarni aniq, sezilarli tajribalar orqali modellashtiradi.

Lakoff va Johnson ta’kidlashicha, “baxt” tushunchasi turli metaforik modellar orqali ifodalanadi. Eng keng tarqalgan metaforalardan biri:

- HAPPINESS IS UP (Baxt – yuqorilik)
  - “I’m feeling up”
  - “She’s on top of the world”

Bu metafora insonning jismoniy holati bilan bog‘liq: quvonchli inson tik turadi, kayfiyati tushgan inson esa egiladi. Demak, jismoniy tajriba abstrakt tushunchani anglashga xizmat qiladi.

ISSN 3030-3907

Lakoff va Johnson nazariyasiga ko‘ra, konseptual metaforalar qisman universal bo‘lsa-da, ularning qo‘llanishi va talqini madaniyatga bog‘liq.

Abraham Maslow tomonidan ilgari surilgan ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasi inson motivatsiyasi va farovonligini tushuntirishda muhim ilmiy asoslardan biri hisoblanadi. Ushbu nazariyaga ko‘ra, inson ehtiyojlari bosqichma-bosqich rivojlanib boradi va har bir bosqich qondirilishi keyingi yuqori darajadagi ehtiyojlarning yuzaga chiqishiga imkon yaratadi.

Maslow ierarxiyasiga quyidagi asosiy bosqichlar kiradi:

1. Fiziologik ehtiyojlar (ovqat, uyqu, hayotiy zarur vositalar)
2. Xavfsizlik ehtiyojlari (barqarorlik, himoya)
3. Ijtimoiy ehtiyojlar (sevgi, do‘stlik, tegishlilik)
4. Hurmat ehtiyojlari (o‘zini qadrlash, boshqalarning e’tirofi)
5. O‘zini ro‘yobga chiqarish (self-actualization)

Maslow fikricha, “baxt” tushunchasi aynan yuqori bosqichlar, ayniqsa o‘zini ro‘yobga chiqarish bilan chambarchas bog‘liq. Ya’ni, inson o‘z imkoniyatlarini to‘liq amalga oshirganda, ichki qoniqish va haqiqiy baxt holatiga erishadi.

Lingvomadaniy nuqtai nazardan qaralganda, bu nazariya o‘zbek va ingliz madaniyatlari o‘rtasidagi farqlarni tushuntirishda muhimdir.

- o‘zbek jamiyatida baxt ko‘proq ijtimoiy ehtiyojlar (oila, yaqinlik, totuvlik) bilan bog‘liq.
- ingliz madaniyatida esa baxt o‘zini ro‘yobga chiqarish va shaxsiy rivojlanish bilan ko‘proq aloqador.

Shu sababli, Maslow nazariyasi “baxt” konseptining nafaqat psixologik, balki ijtimoiy va madaniy jihatdan ham turlicha shakllanishini tushuntirishga yordam beradi.

Viktor Telianing lingvokulturologik konsepsiyasida til faqat kommunikativ vosita emas, balki milliy madaniyat, mentalitet va qadriyatlarni saqlovchi “madaniy kod” sifatida talqin qilinadi. U frazeologik birliklarni tahlil qilish orqali xalqning dunyoni idrok etish usuli, ya’ni lingvomadaniy ong strukturasini ochib berishni asosiy maqsad qilib qo‘yadi.

Telia nazariyasining markaziy g‘oyalaridan biri shundan iboratki, tilning frazeologik qatlamida “tayyor bilimlar” yoki “madaniy stereotiplar” jamlangan bo‘ladi. Bu birliklar individual emas, balki kollektiv tajriba mahsuli hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, “baxt” konsepti ham frazeologik tizim orqali milliy ongda mustahkamlangan madaniy model sifatida namoyon bo‘ladi.

Abdulla Qodiriy asarlarida “baxt” tushunchasi asosan ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar bilan uzviy bog‘liq holda talqin qilinadi. Xususan, uning mashhur

ISSN 3030-3907

romani “O‘tkan kunlar” da baxt — muhabbat, sadoqat va ijtimoiy adolat bilan chambarchas aloqador konsept sifatida namoyon bo‘ladi.

Qodiriy talqinida baxt individual hissiyotdan ko‘ra kengroq ijtimoiy mazmunga ega.

Hoshimov yondashuvida baxt katta voqealar yoki yutuqlarda emas, balki kundalik hayotdagi kichik, ammo samimiy lahzalarda mujassam. Bu esa baxtni ichki ruhiy holat va insoniy munosabatlar mahsuli sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Shuningdek, yozuvchi baxtni ko‘pincha:

- sabr
- qanoat
- mehr

kabi milliy qadriyatlar bilan bog‘laydi. Bu esa o‘zbek lingvomadaniyatida baxtning kollektiv va axloqiy mohiyatga ega ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Yuqoridagi nazariy va amaliy tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

- O‘zbek madaniyatida baxt:
  - kollektiv xarakterga ega
  - ijtimoiy munosabatlarga asoslanadi
  - ko‘proq tashqi omillar bilan belgilanadi
- Ingliz madaniyatida baxt:
  - individual xarakterga ega
  - ichki psixologik holat sifatida talqin qilinadi
  - shaxsiy erkinlik va o‘zini rivojlantirish bilan bog‘liq

Konseptual jihatdan esa:

- o‘zbek tilida baxt ko‘proq metaforik va obrazli
- ingliz tilida esa abstrakt va analitik tarzda ifodalanadi.

Olib borilgan tahlillar natijasida aniqlanishicha, “baxt” konsepti universallik xususiyatiga ega bo‘lsa-da, uning mazmun-mohiyati madaniy va ijtimoiy determinantlar ta’sirida differensial tarzda namoyon bo‘ladi. Individning ijtimoiy kelib chiqishi, yashash sharoiti va mentaliteti ushbu konseptning konseptual strukturasini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Xususan, o‘zbek lingvomadaniyatida baxt ijtimoiy uyg‘unlik va oilaviy qadriyatlar bilan integrallashgan holda ifodalansa, ingliz madaniyatida u individualizm, erkinlik va shaxsiy muvaffaqiyat paradigmasi doirasida talqin etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Wierzbicka Anna A. Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

ISSN 3030-3907

2. Lakoff George G., Johnson Mark M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980.
3. Maslow Abraham A. A Theory of Human Motivation // Psychological Review. – 1943. – Vol. 50. – № 4. – P. 370–396.
4. Hofstede Geert G. Culture's Consequences. – Thousand Oaks: Sage Publications, 2001.
5. Diener Ed E. Subjective Well-Being // Psychological Bulletin. – 1984. – Vol. 95. – № 3. – P. 542–575.
6. Seligman Martin M. Flourish. – New York: Free Press, 2011.
7. Telia Viktor V. Russian Phraseology. – Moscow, 1996.
8. Locke John J. An Essay Concerning Human Understanding. – London, 1690.
9. Jefferson Thomas T. The Declaration of Independence. – 1776.
10. Qodiriy Abdulla A. O'tkan kunlar. – Toshkent, 1926.
11. Hoshimov O'tkir O'. Dunyoning ishlari. – Toshkent, 1982.
12. Austen Jane J. Pride and Prejudice. – London, 1813.
13. Dickens Charles C. Great Expectations. – London, 1861.
14. Encyclopaedia Britannica.Happiness.–URL: https://www.britannica.com/topic/happiness
15. Google Scholar. Happiness research articles. – URL:u https://scholar.google.com

ISSN 3030-3907